

ОЗЕРНА Ірина,
*доцент кафедри державно-правових
дисциплін та публічного управління,
Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Кропивницький,
Україна, кандидат юридичних наук,*

ЗНАЧИМІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Права і свободи людини, її життя та здоров'я визнані Конституцією України найвищою соціальною цінністю, а безпека - базовою потребою. Свобода від насильства, зокрема і домашнього, є ключовою складовою базової безпеки.

Остаточний вибір європейського вектору розвитку нашої країни став поштовхом до суттєвих законодавчих змін у сфері запобігання та боротьби з домашнім насильством та насильством щодо жінок як невід'ємної складової забезпечення гендерної рівності та розширення прав і свобод жінок та чоловіків. Тому їх захист в країні залежать від якісної роботи всіх державних органів, соціальних служб.

Щодня до правоохоронних органів надходять десятки звернень від громадян, які стали жертвам вчинення кримінальних правопорушень, серед яких домашнє насильство є одним із найбільш поширених в Україні.

За офіційними даними Національної поліції України, наданими у відповідь на запит, у 2022 році надійшло 244 381 звернення з приводу фактів домашнього насильства, що є на 40% більше, ніж у попередньому році (144 394) та на 15% більше, ніж у 2020 році (208 748) і на 41% більше, ніж у 2019 році (141 814) [1].

Серед основних актів законодавчого і нормативно-правового забезпечення запобігання та протидії домашнього насильства, які в тому числі, зазнали вкрай важливих і необхідних змін на шляху реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 2018 року, який визначив організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, напрями реалізації державної політики у цій сфері та поняття «домашнє насильство» (ст. 1), як «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь». Також в зазначеному законі визначені і види насильств: фізичне; психологічне; економічне; сексуальне насильство;

2. Кримінальний кодекс України: п.6¹ ч.1 ст. 67 (вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах як обставина, яка обтяжує покарання); ст. 91¹ (Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство); ст. 126¹ (Домашнє насильство); ст.151² (Примушування до шлюбу); ст.153 (Сексуальне насильство); ст. 390¹ (Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників);

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: ч.6 ст.194 (запобіжні заходи в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством); п.7 ч.1 ст. 284 (закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством);

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: ст. 39¹ (Направлення на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі); ст. 173² (Вчинення домашнього

насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування);

6. Цивільний процесуальний кодекс України: гл.13 (Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису) тощо.

Отже, в основу законодавства України у сфері протидії насильству покладені європейські норми та стандарти щодо прав людини, подолання домашнього насильства.

20 червня 2022 року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, також відому як Стамбульська конвенція.

Стаття 9 Конституції України передбачає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Частина 2 статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» передбачає, що, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Таким чином міжнародні акти, до яких і відноситься Стамбульська конвенція, мають перевагу перед національним законодавством України, а подальша імплементація положень Стамбульської конвенції сприятиме:

1. криміналізації таких насильницьких дій як: психологічне насильство, переслідування, каліцтво жіночих геніталій, сексуальні домагання.

2. Належний та невідкладний захист жертв через:

- нагальні заборонювальні приписи (повноваження видавати приписи в ситуаціях безпосередньої небезпеки про те, щоб особа, що вчинила домашнє насильство, звільнила місце проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, на достатній період, та заборонити правопорушнику заходити до місця проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, або контактувати з жертвою або особою, яка знаходиться в ситуації ризику);

- заходи захисту (забезпечення безпеки, а також безпеки їхніх сімей та свідків від погроз, помсти та повторної віктимізації; інформування жертв про небезпеку, коли правопорушник утік або його звільнено тимчасово чи остаточно; забезпечення жертв належними послугами підтримки; забезпечення уникнення контакту між жертвами та правопорушниками в приміщеннях суду та правоохоронних органів, де це можливо).

3. Внесення змін до переліку кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, та тих, що розглядаються у формі приватного обвинувачення та розпочинаються слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень (ст.ст. 125, 126, 126¹, 134, 151², 152-154 тощо), з тим, щоб цілком усунути залежність від повідомлення або скарги, поданої жертвою, якщо правопорушення було вчинено цілком або частково на її території, і могло продовжуватися навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу.

4. Подовження строку давності для порушення будь-яких правових проваджень стосовно правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, на строк, який достатній для здійснення ефективного порушення провадження після досягнення жертвою повноліття і який буде домірним до ступеня тяжкості правопорушення, про яке йдеться.

5. Діти - свідки усіх форм насильства підпадають під сферу застосування Конвенції.

Отже, на нашу думку, імплементація Стамбульської конвенції та подальші важливі кроки з впровадження необхідних законодавчих та інших заходів для прийняття та здійснення загальнодержавної ефективною, усеосяжною та скоординованою політики, яка охоплює всі відповідні засоби для запобігання всім формам насильства та для боротьби з усіма формами дискримінації щодо жінок, необхідний суспільству України для боротьби з зовнішніми та внутрішніми загрозами правам людей.

Список використаних джерел

1. Змисла М. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/chi-vtratile-domashne-nasilstvo-svoyu-aktualnist-v-umovah-voennogo-stanu-.html>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата доступу: 03.03.2023)
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата доступу: 03.03.2023)
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&tex#Text> (дата доступу: 03.03.2023)
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24): Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата доступу: 03.03.2023)
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата доступу: 03.03.2023)
7. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://rm.coe.int/1680462546> (дата доступу: 03.03.2023)
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата доступу: 03.03.2023)
9. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата доступу: 03.03.2023)